

Susipažinkime: KLAUDIJUS DUŠAUSKAS- DUŽ ir jo kūryba

MARCELIJUS BALTRUS

XX a. 4 dešimtmetyje Žemaitijoje ir Klaipėdos krašte buvo pastatyta keletas gana įdomios architektūros ryšių įstaigų pastatų, tarp jų ir Raseinių (1933–1934), Šiaulių (1936–1938) paštas bei Klaipėdos radijo stotis (1938). Juos suprojektavo baltarusių kilmės inžinierius-architektas Klaudijus Dušauskas-Duž.

Gimė jis 1891 m. balandžio 26 d. Glubokoje (Vilniaus gubernija). Mokėsi Vilniaus realinėje mokykloje, nuo 1912 m. studijavo Sankt Peterburgo Jekaterinos II kalnų institute, kurį užbaigti jam sutrukdė Rusijoje prasidėjusi revoliucija. Atvykęs gyventi į Vilnių, K. Dušauskas-Duž dalyvavo baltarusių nacionaliniame judėjime. 1921 m. architektas apsigyveno Kaune, studijavo ir dirbo pas inžinierių Aleksandrą Gordevičių. 1922–1927 m. Kauno universitete įgijo statybos inžinieriaus specialybę. 1928–1929 m. dirbo bendrovėje „Maitas“ ir Vladimiro Dubeneckio projektavimo biure, o 1929–1940 m. buvo Susisiekimo ministerijos pašto valdybos statybos referentas. Projektavo ryšių įstaigų pastatus. 1940 m. rugpjūčio 9 – 1954 m. gegužės 14 d. laikotarpiu buvo keturis kartus suimtas ir per tą laiką apie 4 metus praleido tremtyje, okupantų kalėjimuose. Grįžus K. Dušauskui-Duž iš tremties, Lietuvoje jis jau buvo tiek užmirštas, kad net jo pavardė rašyta su klaidomis. Mirė architektas 1959 m. vasario 25 d. Kaune. Palaidotas Petrašiūnų kapinėse.

Kaip yra pasakojęs jo sūnus Steponas, nuolatinių saugumo persekiojimų įbauginta šeima sunaikino išlikusius K. Dušausko-Duž projektus. Apie šį gabų architektą Lietuvoje iki šiol vis dar nedaug

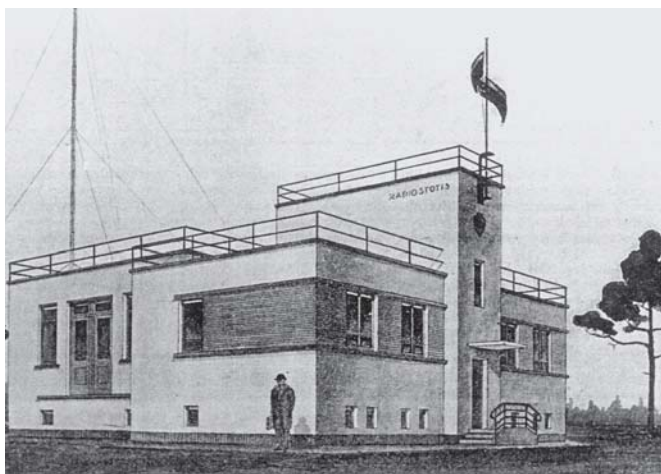
žinoma, nors pagal jo projektus pastatyta nemažai individualių gyvenamųjų namų, ryšių įstaigų Kaune ir kituose Lietuvos miestuose, Lietuvos nepriklausomybės dešimtmečio paminklų.

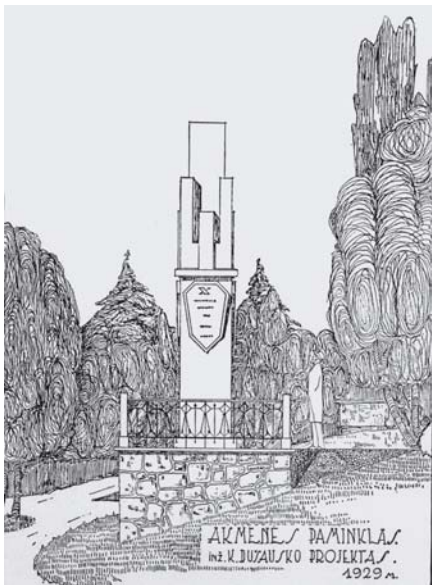
K. Dušauskas-Duž projektavo laikmečio stilistiką atitinkančius pastatus. Juose horizontalios langų eilės kontrastuoja su vertikalėmis, išryškunami kampiniai langai, įėjimai. Stačiakampių tūrių santykių harmonija ypatingai pasižymėjo pagal jo projektą pastatyta Klaipėdos radijo stotis. Architektas naujus statinius sugebėdavo subtiliai pritaikyti prie esamo užstatymo. Tai liudija ir Nidos valstybinio pašto tarnautojų poilsinės projektas, parengtas 1935 m.

1933 m. K. Dušauskas-Duž parengė Raseinių pašto projektą. Stačiakampio plano dviejų aukštų namas buvo pastatytas per metus laiko. Pastato eksterjero akcentas yra kampinis įėjimas. Čia išsiskiria stogelis su laikrodžiu. Jis yra virš durų, kurių šonai užapvalinti, angos. Stačiakampiai antrojo aukšto langai įrėminti bendru horizontaliu apvadu, o sienų plokštumose tarp jų įkomponuoti reljefai. Beveik lango aukščio devynis reljefus sukūrė skulptorius Juozas Zikaras (1881–1944). Reljefuose pavaizduotos įvairius darbus atliekančių žmonių figūros – sėjėjas, karys, jūreivis, raštininkas.

1929 m. pagal K. Dušausko-Duž projektą buvo pastatytas Lietu-

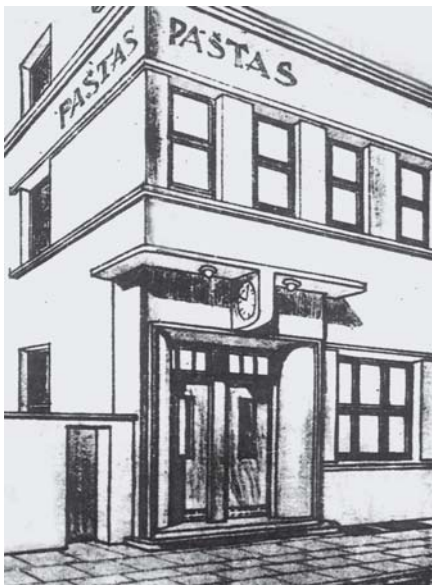
Nuotraukose – K. Dušausko-Duž suprojektuoti pastatai (iš kairės): Klaipėdos radijo stoties rūmai (diplominis darbas), 1938 m.; Raseinių paštas, 1934 m.

vos nepriklausomybės dešimtmečio paminklas Akmenėje. Tais laikais buvo išleistas projektą vaizduojantis atvirukas, kuriame matyti, kaip iš akmenų sumūryto cokolio kyla dviejų tarpinių obeliskas. Jį supa cokolį rėminanti ažūrinė tvorelė. Obelisko pirmo tarpsnio plokštumose pavaizduoti skydai su užrašais. Virš jo kylanti stela iš keturių pusių supa Gedimainaičių stulpų motyvų kompozicija. Tarp daugybės tuo metu pastatytų primityvių dešimtmečio paminklų akmeniškis išsiskyrė raiškia forma ir emociiniu krūviu. Sovietiniai ideologai 1948 m. paminklą susprogdino, o tai, kas liko po to, užkasė šalia išraustoje duobėje. Akmenės gyventojai paminklo likučius atkasė 1988 m. rudenį, o po metų ir atstatė.

Nuotraukose (iš viršaus): Klaudijaus Dušausko-Duž suprojektuotas Lietuvos nepriklausomybės paminklas Akmenei ir Raseinių pašto eskizas. Nuotraukos iš autoriaus archyvo

PARODOS SPALVOS, LINIJOS, FORMOS

(Atkelta iš 5 p.)

FORMA

Bendrą parodos tūrį formuoja tapybos ir grafikos labirintuose išsimitę taikomosios dailės kūriniai. Skirtingų mastelių, medžiagų, formų ir funkcijų bei sąskambių, deklaruojantys savo erdvinę būtį, pastarieji daugiausiai reprezentuoja VDA Telšių fakulteto įtakas.

Taikomosios dailės pavadinimas šiandien praranda savo pamatinę reikšmę ir funkciją. Nors pastarieji medžiagos atžvilgiu smarkiai nenutolsta nuo tradicinės dailės, tačiau neretai persipina su vaizduojamosios dailės estetinė pagava. Kita vertus, būtent taikomųjų menų kūrėjai dailės aplinkoje išsiskiria drąsia eksperimentavimo dvasia, netradicinių formų ir derinių paieška, netikėtais kūrybiniais sprendimais.

Šiame kontekste paminėtini dailininkai V. Anusaitė, R. Sladkevičiūtė-Dainienė, A. Kudirkienė, L. Danilevičienė, D. Dragūnas, D. Liekmanis, R. Vaitkutė, D. Matulaitė, S. Plotnikovas, G. Jačėnaitė, A. Olbutas. Jie stengiasi atskleisti bronzos, aliuminio ir geležies prigimtį. Tam šie menininkai pasitelkia ekspresyvią kompoziciją, simboliką, žaidimą masteliais ir/ar medalio plastika, medžiagine įvairove, netikėtais jų deriniais.

Originali N. Poškutės ir B. Zdramytės-Sietinšienės juvelyrika atsiveria interpretacinių galimybių lauke, o idėjiškai užkoduotus reveransus atminčiai įskaitai P. Gintalo, V. Mockaičio, R. Inčirausko, L. Kėrienės mažojoje plastikoje.

Improvizuodami medžiagiškumo transformacijomis, D. Drulys ir K. Venclova parodoje kalbina akmenį, T. Vaičaitis – medį.

Tekstilės sektoriuje akivaizdžiai laimi tradicijos tęstinumas. Tai liudija E. Birgėlos, A. Kriukaitės, L. Ringellenės, M. Sinkevičienės, M. Dulkytės, A. Valiaus ir keletos kitų menininkų kūriniai. Inovatyviai parodoje suskamba tik Z. Dargienės spalviniai paviršiai ir jautri V. Degenienės technika.

Keramikai G. Raudonius bei D. Ložytė išlieka ištikimi šamotinio molio jaukumui. Jiems antrina molio ir glazūros žaidimais bei pirmaprade būtimi alsuojančios L. Tarasevičienės ir S. Jankausko fosilijos, K. Dzi-

Parodos atidarymo Plungėje metu kalba skulptorius iš Paryžiaus Adomas Stanislovas Raudys-Samogits. Vlado Gaudiešiaus nuotrauka

midavičienės akmens masės „kaukės“ bei kaip visada jauki ir elegantiška juodoji T. Jankauskaitės keramika.

Ypatinga vieta parodoje skiriama skulptoriaus Adomo Stanislovo Raudžio-Samogits, unikalios biografijos menininko, po daugelio metų savo kūryba sugrįžtančio į tėvynę, darbų ekspozicijai. Ji darbų stilistika atspindi modernistų abstrakcionistų, tokių kaip H. Moore, J. Arpo, B. Hepwortho bei kubisto J. Lipchizo kūrybinius ieškojimus. Tačiau pastarieji prisodrinti tradicinės lietuvių drožybos patirties, simbolikos elementų. Pats dailininkas savo kūrybos stilių įvardija kaip kūniškąją abstrakciją. Būtent organiškumas, artumas gamtos formoms menininko kūriniams suteikia vizualinio jaukumo, juslingumo bei šilumos. Pabrėžtinai ir autoriaus sugebėjimas transformuoti medžiaginius paviršius, suteikiant jiems nebūdingą faktūrinį įspūdį (pvz., gipso formas įvaizdijant medžio paviršiais).

PABAIGAI

Reikia pasidžiaugti, kad 5-oji Pasaulio žemaičių dailės paroda atidaryta, ir pasiguosti, jog sunku apžvelgti tokią gausybę darbų ir juos visus tinkamai įvertinti vos keliuose popieriaus lapuose. Kita vertus, šiuolaikinės dailės kontekste svarbiausia yra pats procesas, t. y. autorių dalyvavimas, komunikacija. Tikiu, kad parodos metu bendravimas užsimegs ne tik tarp kūrėjų, bet ir tarp žiūrovų, kad vyks istorinės atminties peržaidimas – jis akivaizdus. Šios parodos indėlis į Lietuvos ir konkrečiai Žemaitijos regiono dailės plėtotę, sklaidą neabejotinas.

Reikėtų atsakyti į straipsnio pradžioje iškeltus klausimus. Bet... Tebūna jie retoriniai, į kuriuos kiekvienas pats turėtų surasti atsakymą, aplankęs šią parodą, įsižiūrėjęs į žemaičių dailininkų kūrybą.